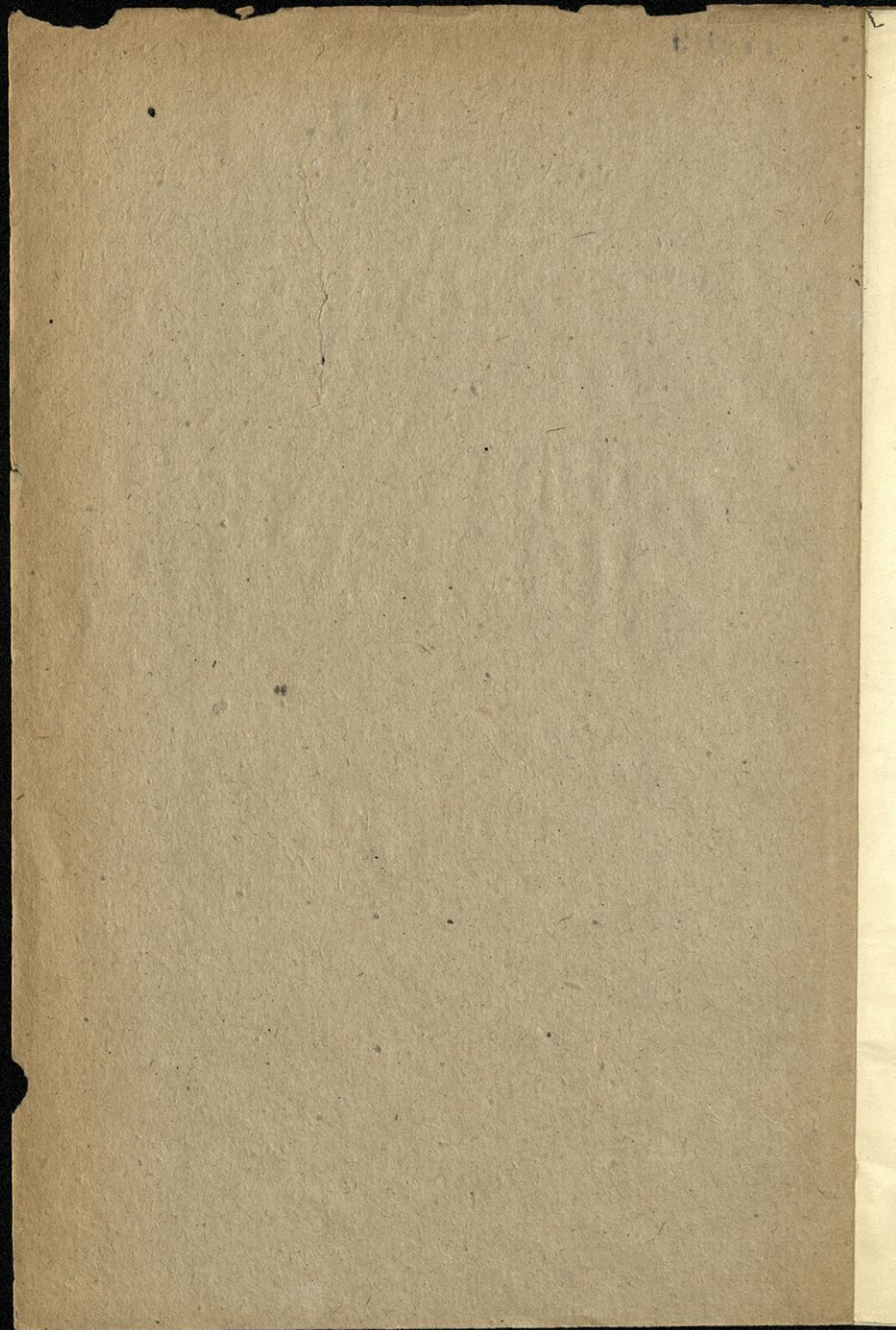

44409

Prvi shod
pravnikov slovanskih držav
v Bratislavi 1933.

Odsek VII.

Skupna podlaga zgodovine slovan- skega prava.

(Prispevek referatu prvega kongresa pravnikov slovanskih držav, Bratislava 1933.)

Skupna podlaga zgodovine slovanskega prava.

(Prispevek referatu prvega kongresa pravnikov slovanskih držav, Bratislava 1933.)

Dr. jur. et phil. Jos. Žontar.

DR. GOJMIR KREK

Obsek VII

Prvi sliod
pravnih slovenskih draz
v Bratislavi 1933

Skupina podobna zgodovine
slovenskega prava.
(Izposredni referatni pravni
slovenskih draz 1933)

Dr. jur. c. (24. odd.) A.

030023246

Dr. BOJMIK KNEZ

Skupna podlaga zgodovine slovanskega prava.

(Prispevek referatu prvega kongresa pravnikov slovanskih držav, Bratislava 1933.)

Dr. jur. et phil. Jos. žontar.

Zadnja desetletja so pravnozgodovinske študije v slovanskih državah zelo napredovale. Pospešili so namreč izdajanje pravnih virov, proučevali poedine pravne institute, pojasnili tudi mnoge medsebojne vplive pravnih območij ter se tako približali kritični sintezi pravnozgodovinskega razvoja poedinih slovanskih narodov in držav.¹

Zato je zelo umestno, da si stavimo ob stoletnici prve izdaje W. A. Maciejowskega »Historja prawodawstw słowiańskich«² tudi vprašanje o stanju slovanske pravnozgodovinske vede in njenih osnovah. Njen ustanovitelj ji je nastavil obsežen program, ki kljub nepopolnostim ostane trajne vrednosti. Glavni namen naše vede je ugotoviti prvobitno slovansko pravo. Vzporedni cilj tvori zgodovina prava poedinih slovanskih narodov. Ker so pa nekatera neslovanska prava (nemško, ogrsko, rumun-

¹ Prim. preglede pravnozgodovinske literature slovanskih držav v Bulletin d'Information des sciences historiques en Europe Orientale. Varsovie I. 1928 sl., Przewodnik historyczno-prawny, Lwów I. 1930 sl.

² Prim. T. Taranovski, Uvod u istoriju slovenskih prava 2. izd. Beograd 1933, 148—198, id. Непреходящая глубина научного труда Манджеевского, Przewodnik historyczno-prawny, Lwów III. 1933, 1—16; id., Славянство какъ предметъ историко-юридическаго изученія, Труды IV го Съезда русскихъ академическихъ организацій за границей. I. Бѣлградъ 1929, 1—28; recenz. J. Adamusa, Przew. histor. prawny I. 70—75; Jan Adamus, W. A. Maciejowski und das Programm der slavischen Rechtsgeschichte, Przew. histor.-prawny III. 92—125.

sko³) vplivala na razvoj slovanskih, oziroma zrasla iz ozkih in dolgotrajnih stikov z njimi, se morajo tudi pritegniti v okvir slovanske pravnozgodovinske vede.

Prvi točki obsežnega programa Maciejowskega je dal šele pred 33 leti O. Balzer z »Historja porównawcza praw słowiańskich« znanstveno utemeljeno metodo. S primerjanjem in regresivnim sklepanjem se mora izluščiti iz gradiva vse, kar spada v zgodovino praslovanskega prava, ki pa ni neka vsota narodnih prav, marveč živ organizem. Primerjalna zgodovina slovanskih prav naj bo le pomožno sredstvo v dosego tega cilja. Ona potrebuje neobhodno popoln pregled terminologije slovanskih pravnih virov. Zato bodi med drugimi tudi naloga pravniškega kongresa, da pospeši izdajo velikega slovanskega pravnozgodovinskega glosarja,⁴ ki sta ga pripravljala pok. K. Kadlec in T. Saturnik.

Prvotni okvir slovanske pravne zgodovine Maciejowskega pa žal ni ostal nedotaknjen. Ob monografičnem proučevanju pravnega razvoja poedinih slovanskih narodov so uporabljali zlasti primerjalno gradivo iz skupine onih plemen in narodov, ki so jim bila bližja po jeziku in kulturi, oziroma po zemljepisni legi. Tako so ustvarili bolj iz praktičnih vidikov pojme: pravne zgodovine zahodnega Slovanstva in srednje Evrope (glavni zastopniki: K. Kadlec, M. Stieber, Fr. Čáda, R. Rauscher, Z. Wojciechowski, deloma tudi H. F. Schmid).⁵ Ako je tako zoženje vidika za češko in poljsko pravno zgodovino umestno in morda tudi dopustno, bi bilo za jugoslovansko pravnozgodovinsko vedo naravnost usodno. Kajti k pravni zgodovini srednje Evrope ne štejejo srbskega prava, dasi so bili vplivi med hrvatskim in srbskim pravnim območjem v srednjem veku daleko večji, kakor si jih navadno pred-

³ K. Kadlec je opozoril na pomen študija ogrskega in rumunskega prava.

⁴ Kadlec, O potrzebie historycznych glosarów słowiańskich, Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera II. Lwów 1925, 1—11; Nemci izdajajo »Deutsches Rechtswörterbuch« od l. 1930 dalje; Amerikanci (Florence Edler) so pričeli z »The glossary of mediaeval terms of business«, Cambridge, Mass. 1931.

⁵ Fr. Čáda, Právní dějiny české, československé, slovanské středoevropské, Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze, č. 15. Praha 1930, 5—15; H. F. Schmid, die sozialgeschichtliche Erforschung der mittelalterlichen deutschrechtlichen Siedlung auf polnischem Boden, Vierteljahrschrift f. Soz.- u. Wirtsch. gesch. XX. Stuttgart 1928, 301—355, zl. 347 sl.

stavljamo. Tudi mlada pravnozgodovinska veda Slovencev spada v okvir primerjalne pravne zgodovine Hrvatov in Srbov.⁶ V tem slični naša stroka svoji slovaški posestrimi. Da bi omajal pomisleke in predsodke, ki morda še obstoje proti prepotrebni sintetični gledanju celokupne jugoslovanske pravne zgodovine, bom skušal na drugem mestu opozoriti na številne vezi, ki so prepletale celo jugoslovansko pravno ozemlje v teku stoletij. Kot primere navajam razne oblike lastninske cerkve⁷ in razvoj zemljiških gospodarstev ter kmetskih zajednic. Tok vplivov se je deloma menjal ob koncu srednjega veka. Iz te dobe me zanima zlasti regeneracija združnega sestava in ustanovitev vojnih krajin.

Zato bi bilo primerno ohraniti prvotni veliki in lepi okvir slovanske pravne zgodovine ter tudi ne dopustiti, da bi se odtujila pravna zgodovina vzhodnih Slovanov svoji posestrimi zahodnoslovanski (prim. stremljenje t. zv. evrazijskega).⁸ Iz tega vidika pozdravljam klic T. Taranovskega: nazaj k programu Maciejowskega, k njegovemu »pravnemu panslavizmu«.⁹

Ob dvajsetletnici prve izdaje K. Kadlečevega¹⁰ pregleda prvobitnega slovanskega prava (pred 10. stoletjem) se mi zdi tudi primerno zastaviti vprašanje, ali še odgovarja njegova slika pravnega življenja današnjemu stanju v dede. Saj je kritična presoja pravnih virov zadnja desetletja dala mnoge nove izsledke. A. V. Solovjev¹¹

⁶ M. Dolenc, Nova orijentacija nemškega znanstvenega sveta glede pravne zgodovine Slovanov. Slov. Pravnik XLII. Ljubljana 1928, 224.

⁷ Prim. H. F. Schmid, die Grundzüge u. Grundlagen d. kirchl. Zehntrechts auf kroatischem Boden während d. Mittelalters, šišičev zbornik, Zagreb 1929, 445, 450 sl; id. die rechtlichen Grundlagen d. Pfarrorganisation auf westslavischem Boden u. ihre Entwicklung während d. Mittelalters III. ZRG, kanon. Abteilung XX. 1931, 367—372.

⁸ Evrazijski podčrtavajo skupnosti Rusov z Mongoli.

⁹ Izraz »pravni panslavizem« pri J. Adamus, Przew. hist. prawny III. 109. Lepe sinteze o zahodnih in vzhodnih vplivih v slovanski pravni zgodovini pri St. Kutrzeba, Le croisement des influences occidentales et orientales dans l'histoire des droits slaves. Conférence des historiens des états de l'Europe Orientale et du Monde Slave. Varsovie 1927 II. 115—123.

¹⁰ K. Kadlec, Początki kultury słowiańskiej. Kraków 1912, prevedel in dopolnil T. Taranovski kot »Prvobitno slovensko pravo pre X veka. Beograd 1924. Citiram po drugi knjigi.

¹¹ A. В. Соловьевъ, Древнѣйшій судебникъ югозападныхъ Славянъ (статутъ острова Корчулы). Труды IVго Създа русскихъ акад. организацій за границей, I. 1929, 349.

je n. pr. ugotovil, da statut Korčule ni najstarejši zakonik jugozahodnih Slovanov, ker je bil sestavljen šele 1265 kot plod kompromisa med običajnim pravom slovanske zajednice in knežjo oblastjo zavojevalca — beneškega patricija. Grbaljski statut, ki ga še omenjajo razni prikazi pravnih razmer, se mora kot pravni vir popolnoma izločiti, ker ga je spisal šele v 19. stoletju Vuk Vrčević, tajnik grbaljske občine pri Kotoru.¹²

V ozkih mejah referata se morem dotakniti le osnov iz stališča jugoslovanske pravne zgodovine. Stari socialni ustroj slovanske družbe je poznal dve skupini: rod in plem.¹³ V okviru prvega so obstajale različne oblike zajednic, ki se dajo pravno združiti v dveh likih: hišne in bratske skupnosti. Dočim se je pričela rodovna skupnost pri Germanih zlasti pod vplivom cerkve zgodaj razkrajati,¹⁴ se je držala pri slovanskih narodih krepkeje. VI. P. Aleksiev¹⁵ je dokazal, kako so prilagodili kompilatorji v 9. stoletju prevode bizantinskih pravnih zbirk odnošajem slovanske hišne skupnosti. Tudi v slovenskem pravnem območju imamo dokaze o močnih rodovnih zajednicah. Še ob koncu 13. stoletja srečamo v tolminski gastaldiji pri sklepanju zakona (braka) v notarskih zapisih upoštevan primer, da bi rodovna zajednica pregnala («expelleret») nevesto, ki vstopa vanj.¹⁶

Slovanom je bila v zgodnji dobi hišna in bratska skupnost potrebna že kot delovna zajednica. Bavili so se namreč pretežno z živinorejo, gozdnim čebelarstvom in lovom. Poleg tega so obdelovali polja, ki so bila raztresena po gozdu in logu v večjih ali manjših kosih brez zveze.¹⁷

¹² A. V. Solovjev, Grbaljska župa i grbaljski statut. Godišnjica Nikole Čupića XL. Beograd 1931, 1—41, zl. 27 sl.

¹³ O tem problemu najbolje prim. K. Tymieniecki, Społeczeństwo Słowian Lechickich, Lwów 1928; za jugoslovansko pravno zgodovino občutno pogrešamo sinteze.

¹⁴ Prim. vzorno študijo Alfr. Schultze, Augustin u. d. Seelteil des germanischen Erbrechts. Abhandlungen d. sächs. Akad. phil. hist. Kl. XXXVIII. Leipzig 1928.

¹⁵ Вл. П. Алексиевъ, Приносъ къмъ старобългарското семейно право, имотноправни отношения въ семейството споредъ наметивцѣтъ на IX вѣкъ. Годовникъ на Софийския университетъ юр. фак. XXVI София 1931.

¹⁶ 1288, 6. junija. P. S. Leicht, Un documento matrimoniale slavo del secolo XIII. Sep. o. Studi in onore di Biagio Brugi, Palermo 1910.

Rod jim je bil pa tudi mirovna zajednica, ki je vršila krvno osveto, pozneje pa dajala in sprejemala tako zvano »vraždo«.

V novih bivaliških pa so začeli vplivati razdirajoče na zajednice jugoslovanskih rodov trije činitelji: zemljiško gospodstvo, država in cerkev, ki je sledila pri tem rimskim, oziroma bizantinskim vzorom.¹⁸ Ob obali Jadranskega morja se je križala slovanska oblika hišne skupnosti s staroromansko imovinsko skupnostjo ožje rodbine med možem in ženo (»ut frater et soror«),¹⁹ ki je zapustila sledove tudi v trsatskem statutu.²⁰ Končno je skušalo beneško dotalno pravo izbrisati vse starejše pravne ustanove zakonskega (bračnega) imovinskega prava v statutih primorskih mest in otokov. Le mimogrede izvemo, da je bil še sredi 13. stoletja v Šibeniku običaj, da hčere ne prejmejo nikake dote in da dedujejo »omnia bona patris et patrimonium« samo sinovi.²¹

V 14. stoletju je bila hišna skupnost tudi pri Jugoslovanih na tem, da izgine in se popolnoma umakne preprosti rodbini. Toda turške osvojitve so jo poživile v krepkejši obliki, ki jo danes zovemo »zadrugo«. Vendar obstoje v pravnem ustroju mnoge razlike med oblikami srednjeveških rodovnih zajednic in novodobno »zadrugo«, tako da ni mogoče dati skupne karakteristike teh zajednic za vse čase.

Slovani so bili večinoma še v 6. stoletju razsuti na rodovne zajednice. Šele v 7. stoletju so krvne in teritori-

¹⁷ H. F. Schmid, die Entstehung d. kirchl. Zehntrechts auf slavischem Boden, Księga pamiątkowa ku czci Prof. Wł. Abrahama, Lwow 1930, 17.

¹⁸ Prim. Vas. Popović, Zadruga. Sarajevo 1921; id. Zadruga, teorije i literatura, Glasnik zem. muzeja za Bosnu i Hercegovinu XXIII-XXIV (1921-22), 73—114; K. Tymieniecki, Upadek ustroja rodowego w Polsce sredniowiecznej, šišičev Zbornik, Zagreb 1929, 599—604. Ugotovitve R. Rauscherja, O rodinném nedilu v českém a v uherském právu zemskem před Tripartitem. Bratislava II. (1928), 630—641, veljajo tudi za hrvatsko pravno ozemlje.

¹⁹ U. Inchiostri, Il matrimonio a comunione di beni ne' documenti e negli statuti istriani del medio evo. Archeogr. Triestino, XXXIII. 1909, 70—122.

²⁰ Kadlec, Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském. Praha 1898, 46.

²¹ Mon. spect. historiam Slav. merid. III. Zagreb 1872, 431 dodatek št. 92; U. Inchiostri, Per la storia degli statuti di Sebenico, Archivio storico per la Dalmazia. Roma 1929, 11.

jalne vezi ustvarile prve večje vojaške in politične organizacije — plemena. Značilne zanje so bile uredbe »desetnij in stotnij«²² (prim. »satnika« pri Jugoslovanih), o katerih težko pogrešamo izčrpane primerjalnopravne študije. Slovanska plemena pa niso sličila velikim plemenom germanske selitve, marveč »civitates« Cezarjeve dobe.²³ Bila so mala; zato se je posrečilo razvijajoči se državni oblasti tam, kjer se je povzpela v tuji politični šoli do velike moči, da je kmalu in morda brez večjega odpora razbila plemena in jih pretvorila v zgolj teritorialne edinice. Le tako si moremo razlagati krepki podvig srednjeveške srbske države pod dinastijo Nemanjev, ki ga moremo po zaslugi N. Radojića, A. V. Solovjeva in T. Taranovskega²⁴ danes že globlje presoditi. Drugod pa, kakor v Hrvatski in Bosni, kjer se iz raznih vzrokov vladarjeva moč ni dala okrepiti, so zrasle močnejše in deloma sekundarne plemenske tvorbe, ki so se v obliki plemenskih občin držale prav do 18. stoletja.

Med najvažnejše pa tudi najtežje probleme spada vprašanje oblike in prava prvotne slovanske naselbine. Pretežno se smatra, da se je vršilo naseljevanje po rodovih.²⁵ Pri tem sta odločali konfiguracija tal in kulturna kontinuiteta. Ali je živel v eni naselniški in gospodarski zvezi eden ali več rodov, o tem je odločala na tej stopnji razvoja samo priroda. Ona je določala njeno velikost. Pri sedežih rodov, njih taboriščih (okopih, gradovih)²⁶ pa se da ugotoviti pogosto kulturna kontinuiteta, ki seže daleč v prehistorično dobo nazaj. Sklepa se, da so pripadali obdelani deli zemlje posameznim seliščem (sessio, ždrčbij), dočim se je vršilo izkoriščanje gozdov, pašnikov in voda v širšem okviru naselniške zveze. V kolikor pa je postala naselitev intenzivnejša in so zrasla selišča v novo

²² H. F. Schmid, die Burgbezirksverfassung bei den slavischen Völkern in ihrer Bedeutung für die Geschichte ihrer Siedlung und ihrer staatlichen Organisation, Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven. N. F. II. 117 sl.

²³ L. Hauptmann, Uloga velikomoravske države u slavensko-njemačkoj borbi za Podunavlje, Rad jugosl. akad. 243. Zagreb 1932, 201 sl.

²⁴ T. Taranovski, Istorija srpskog prava u Nemanjičkoj državi, II. Beograd 1931, gl. pregled literature I. 248—250.

²⁵ K. Tymieniecki, Społeczeństwo..., 82.

²⁶ H. F. Schmid, die Burgbezirksverfassung..., 86 sl.; recenz., M. Dolenc, Slov. Pravniki XLI. 1927, 178 sl.

gospodarsko enoto — slo v a n s k o v a s, je vaška občina prevzela tudi od širše naselniške zveze pravice za izkoriščanje gozdov in pašnikov. Kako sporna so še v literaturi vprašanja o »slovanski vasi«!²⁷ Še vedno obstoji nazor, da stari slovanski gospodarski sestav ni poznal zemljiškega gospodarstva kot oblike gospodarske organizacije, češ, da ni bilo odvisnih delovnih sil na razpolago, ki bi ga mogle ustvariti. Morda bomo mogli kdaj vsaj deloma slediti novejšim nazorom, ki se uveljavljajo v germanski pravnozgodovinski vedi, katera je dala Kadlecju mnoge analogije za predstavljanje pravnih uredb starih Slovanov. A. Dopsch, V Ernst²⁸ in drugi zametujejo agrarni komunizem frankovske dobe in smatrajo, da sta svobodna kmetska posest in zemljiško gospodarstvo v vaških naselbinah enako stari. Trdijo tudi, da odgovarja »Markgenossenschaft« rimskim »compascua«. V tem primeru bi bila tudi pravica sosedov prigovarjati prodaji nepremičnin v okolišu naselniške zajednice, oziroma dedovati, če izumre ena izmed hišnih skupnosti, prevzeta od poznorimskih zemljiških gospodarstev.

Za sliko prvobitnega slovanskega prava teh izsledkov še ne moremo sprejeti. Manjka nam študij o kulturni kontinuiteti začeni od prazgodovinske preko rimske dobe do stalne naselitve Slovanov. Arheološka veda bi mogla nuditi zlasti jugoslovanski pravni zgodovini mnoge opore. Zanimiva je n. pr. ugotovitev Lj. Karamana,²⁹ da so prevzeli in preuredili hrvatski knezi v 8. in 9. stoletju za svoje dvorce in samostane »villae rusticae« z gospodarsko opremo iz poznorimske dobe. Pravica sorodnikov in sosedov do prigovora in predkupa pri prodaji nepremičnin je skupna vsem sistemom slovanskih prav. Kaj pa izvira od rodovnega življenja starih Slovanov, oziroma kaj je nastalo pod vplivom tuje zakonodaje, še ni ugotovljeno. Primitivno rodovno življenje se je krepko protivilo prehodu nepremičnine v tuj rod in v tuje roke. Od tod je tudi izviral pristni slovanski pravni običaj, da kupec pri prodaji vaških nepremičnin do-

²⁷ G. Ostrogorsky, die ländliche Steuergemeinde d. byzant. Reiches im X. Jahrh. Viertelj. schr. f. Soz. u. Wgesch. XX. 1927, 12, 43 sl.

²⁸ A. Dopsch, die freien Marken in Deutschland. Wien 1933, zl. 98 sl., id., der Kulturzustand des frühen Mittelalters, Forschungen u. Fortschritte 9. Jg. 1933, 90 sl.; id. die ältere Wirtschafts- u. Sozialgeschichte der Bauern in den Alpenländern Österreichs, Oslo 1930, 17—21.

²⁹ Lj. Karaman, Iz kolijevke hrvatske prošlosti, Zagreb 1930, 152 sl., 169, 208 sl.

govorjeni ceni še doda neko nagrado.³⁰ Šele nato je sledila uvedba v posest po vseslovanskem »pristavu«.³¹

Predstavitelj slovanske vasi je bil »vaški zbor«, ki je igral važno vlogo v upravi in sodstvu. Ko je prešlo medsebojno jamčevanje za zločine na teritorialne zajednice, se je razvila kolektivna odgovornost vasi oziroma širše teritorialne zajednice (soseske, okoline, opole). Bila je tako krepko zasidrana v narodovem značaju, da je zapustila še v 13. stoletju vidne sledove v bizantinskih vaseh južne Makedonije (t. zv. fonikon).³²

Po prevladujočem mnenju je sloj svobodnih vaščanov, ki je bil sprva najštevilnejši, hitro nazadoval. En del se je povzdignil v plemstvo, večina pa je gospodarsko in socialno propadla. Gotovo je zemljiško gospodstvo močno preoblikovalo »slovansko vas«. Vse premalo vemo še o razvoju vaških in župnih zborov na jugoslovanskih tleh od jadranske obale in otokov do notranjosti srednjeveške Srbije, kjer je car Dušan prepovedal vse »zbores sebrov.«³³ Le v slovenskem pravnem območju poznamo globlje po zaslugi M. Dolenca od konca srednjega veka dalje nove »vaške zbores«, t. zv. vinogorske zbores.³⁴

Kadlec³⁵ je tudi smatral za nepravilno mnenje, da Slovani niso mogli ustanoviti lastnih držav brez zunanje pomoči. Tega mnenja ne bi izpremenile domneve L. Hauptmanna,³⁶ da je poslovenjen drobec Avarov zavladal Moravcem in jim dal državno edinstvo pod Rastislavom, ali da so ustvarili Hrvatje južnim Slovanom državne organizacije od Karantanije do Duklje (Zete).

³⁰ А. Соловьевъ, Особность договора продажи недвижимостей въ славянскомъ правѣ. Прzew. hist. prawny II. 3 sl.

³¹ М. Kostrenčić, Fides publica (javna vera) u pravnoj istoriji Srba i Hrvata do kraja XV. veka, Posebna izdanja srp. kr. akad. LXXVI. Beograd 1930, 65—70.

³² А. Solovjev, Το Φοηικον. Архив за правне i друштв. науке. XLII. 1932., 23—33, зл. 30 sl.

³³ А. Solovjev, Sebrov zbor, Архив за правне i друштв. науке XXXIV. 1928, 170—177.

³⁴ М. Dolenc, die Rechtsidee des Kollektivismus im slovenischen Volksrechte, Przewodnik histor. prawny II. Lwów 1931, 93—107., s pregledom literature 107.

³⁵ Kadlec-Taranovski, Prvobitno slovensko pravo pre X veka, Beograd 1924, 14.

³⁶ L. Hauptmann, Uloga ... Rad 243., 225; prim. Slov. Pravnika XLVI. 1932, 126.

Staroslovanska družba je poznala kljub enakosti rodovnih članov, ki se še zagovarja,³⁷ diferenciacijo, ki je temeljila na materialni podlagi, na bogastvu in končno na telesni moči. Izgleda, da so bili nekateri rodovi sploh »plemeniti«. Ta diferenciacija je rasla s prilivom tuje krvi, z geografskimi vplivi, vplivi tujih držav in duhovnega okolja v novih bivališčih. Oni Slovani, ki so zavzemali nove naselbine po dolgotrajni borbi, so se hitreje organizirali. Vojno stanje je sploh olajšalo razvoj avtoritete poedinca-vodje. Posebno ugodno področje je bilo tam, kjer sta trčili skupaj dve rasi. Pri tem se je izkazala velika svobodoljubnost in hrabrost Srbov tako, da moremo smatrati kot bistven element v nastoju in razvoju srbske države — v o j a - š k i.³⁸

Enako se pa tudi nikdar dovolj ne naglašajo vplivi iz bizantinskih provinc.³⁹ Bizantinsko carstvo je skušalo s prigovarjanjem, darili, naslovi i. dr. potegniti posamezne »kneze« južnih Slovanov na svojo stran. S tem je bila pospešena ožja in krepkejša državna organizacija, ki je precej kmalu v srednjeveški Srbiji izkoreninila rodovno osveto in zamenjala sistem kompozicije s sistemom javnega kaznovanja. Ona je tudi pretvarjala župane v dvorjane in zemljiške gospode, ki so pričeli grabiti plemensko dedovino. Toda dolžnosti naroda do države si v starejši dobi ne smemo predstavljati tako razvitih, kakor meni Kadlec.⁴⁰ Njegov seznam javnih bremen kaže že močne vplive Bizanca in frankovske države.

Velika razlika v razvoju starohrvatske in srbske države izvira iz njihovih osnov.⁴¹ Hrvatska država niti v 10. stoletju ni bila zedinjena in centralizirana. Poleg primorskega dela so živeli svoje politično življenje Neretljani, Posavska

³⁷ F. Šišić, *Povjest Hrvata za narodnih vladara*. Zagreb 1925, 196; Kadlec-Taranovski, o. c., 43.

³⁸ N. Radojčić, *Recenz. Mladénovitcha, L'état serbe du moyen âge*. Paris 1931. v *Glasniku skop. nauč. dr.* X (5). 1932. 254, 257.

³⁹ N. Radojčić, *O Solovjevi knjigi »Zakonodavstvo Stef. Dušana«* 1928, *Glasnik skop. nauč. društva VII-VIII*. 1930, 387; K. Tymieniecki, *Spółeczeństwo*, 128 sl.

⁴⁰ Kadlec-Taranovski, o. c., 45; K. Tymieniecki, *Spółeczeństwo*, 203.

⁴¹ Prim. Kadlec-Taranovski, o. c., 5; L. Katić, *Saksonac Gottschalk na dvoru kneza Trpimira*. Bogoslovska Smotra XX. Zagreb 1932, 412, 415—417, 424; M. Barada, *Dinastičko pitanje u Hrvatskoj XI. stoljeća*. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* L. Split 1932, 166—170, 175—178.

in liško višavje. O skromnem gospodarstvu kneza Trpimira priča dejstvo, da je prišel v denarno zadrego ob prvem poskusu, da bi opremil s potrebščinami svojo zadužbino in si izposoja denar pri splitskem nadškofu iz bizantinskega ozemlja.

Zaključujem z ugotovitvijo, da se dajo po današnjem stanju vede pravni, gospodarski in socialni temelji kulturnega razvoja Slovanov, ki jih je z mojstrsko roko narisal K. Kadlec, le z novimi potezami dopolniti, ne pa bistveno izmenjati. Kongres slovanskih pravnikov naj da tudi krepko pobudo za znanstveno delo na polju slovanske pravne zgodovine v bratski vzajemnosti, da bi bila ta slika Kadlečeva čimbolj popolna in brezvrzelna!

C08155 2002200

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000428920

